

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง

ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงได้กำหนดวิสัยทัศน์การวิจัยไว้ว่า “สร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อ ชี้นำและขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ รวมทั้งอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้นวัตกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนของชุมชนได้อย่างยั่งยืน” โดยมีพันธกิจการวิจัย ๔ ประการ ประกอบด้วย ๑) ประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนให้เกิดการบูรณาการงานวิจัยที่มุ่งสู่การพัฒนาประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีการวิจัยต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) สร้างการมีส่วนร่วมของประชากรในพื้นที่ในการวิจัย เพื่อประโยชน์การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนในการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ครัวเรือน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการทดสอบวิจัยด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อการรักษาดิน อนุรักษ์วัฒนธรรม และวางแผนในทรัพยากรธรรมชาติ ๓) มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของประชากรบนพื้นที่สูงและพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่มีปัญหารุนแรงด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนา ๔) มุ่งเน้นการวิจัยประยุกต์ที่ดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่จริง ด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขภูมิสังคม สภาพพื้นที่วิกฤติ การแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการแข่งขันในเศรษฐกิจโลก

ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์ คือ ๑) การวิจัยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจฐานความรู้ ๒) การวิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชากรบนพื้นที่สูงเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง สังคมที่ดี และร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้นวัตกรรมจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า และ ๓) การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบการพัฒนาพื้นที่สูงแบบบูรณาการในเชิงลุ่มน้ำ

เป้าประสงค์หลักของยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ๑) ประชากรบนพื้นที่สูงมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เข้มแข็ง ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) ประชากรบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ผู้นำชุมชน หัวหน้าครอบครัว และเยาวชนมีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินการวิจัยและเป็นผู้ดำเนินการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ รวมทั้งเทคโนโลยีเพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูงดีขึ้น และมีส่วนร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้นวัตกรรมจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และ ๓) มีพื้นที่สูงต้นแบบที่ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในการแก้ไขปัญหาของประชากร ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ มีปัจจัยแห่งความสำเร็จของยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็น ประกอบด้วย ๑) รัฐบาลให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงอย่างจริงจัง จัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยอย่างเพียงพอ และเหมาะสม ๒) หน่วยงานบริหารงานวิจัยมีการบริหารงบประมาณเพื่อการวิจัยพื้นที่สูงอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ ๓) หน่วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการประสานความร่วมมือบูรณาการการดำเนินการวิจัยภายใต้ยุทธศาสตร์การวิจัยเดียวกันอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง และ ๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูง มีการประสานความร่วมมือนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาพื้นที่สูงอย่างจริงจัง

ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง

๑. หลักการและเหตุผล

๑.๑ ความเป็นมาของงานวิจัยด้านพื้นที่สูง

พื้นที่สูงเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่างๆ หรือที่เรียกในปัจจุบันว่าชาวไทยภูเขาหรือประชากรบนพื้นที่สูง โดยสภาพพื้นที่สูงมีความสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๕๐๐ เมตรขึ้นไป มีความลาดชันเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ ๓๕ พื้นที่สูงในประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ ๖๗.๒๒ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๓ ของพื้นที่ ๒๐ จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน แพร่ น่าน ลำปาง ตากเพชรบูรณ์ พิษณุโลก เลย สุโขทัย กำแพงเพชร กาญจนบุรี อุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี ทั้งนี้ พื้นที่สูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร หมู่บ้านบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ ๘๘ มีการคมนาคมยากลำบาก ทำให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินงานได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ พื้นที่สูงยังคงมีปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย และการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาพื้นที่สูงมีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนและชุมชน มีความสลับซับซ้อน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนและดำเนินการอย่างบูรณาการเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน นอกจากนี้ พื้นที่สูงเป็นแหล่งกำเนิดของพืชพรรณธรรมชาติที่หลากหลาย มีแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ มีภูมิทัศน์และทิวทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม ถือเป็นทุนทางธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าได้มากมาย แต่ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงมีความเปราะบางและเสื่อมโทรมได้ง่าย รวมทั้งพื้นที่สูงยังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ ชุมชนมีหลากหลายเผ่าพันธุ์ มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จัดเป็นทุนทางสังคมที่มีมูลค่า แต่ประชากรบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาน้อยทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับมีการเพิ่มของประชากรในอัตราสูงและมีการอพยพเข้ามาเพิ่มจากพื้นที่ภายนอกประเทศอีกด้วย ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกป่าและการแย่งชิงทรัพยากรรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ

ในช่วงที่ผ่านมาการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่สูงที่ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ การดำเนินงานของโครงการหลวง โดยสามารถส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา และการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม โดยโครงการหลวงเป็นแหล่งรวมของทุนที่เป็นองค์ความรู้ของการพัฒนาพื้นที่สูงที่สำคัญของประเทศ

จากองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดโอกาสที่สนับสนุนให้การพัฒนาพื้นที่สูงประสบความสำเร็จ ดังนี้

๑) การที่ประชาชนและรัฐให้ความสำคัญกับนโยบายที่จะส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้จากโครงการหลวงและโครงการตามแนวพระราชดำริต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๒) มีกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการได้รับความร่วมมือจากชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๓) มีกระแสความนิยมในการบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยและอาหารสุขภาพเพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ทำให้เปิดโอกาสในการขยายตลาดสินค้าที่เกี่ยวข้องกับอาหารปลอดภัย และอาหารสุขภาพที่ผลิตจากความหลากหลายของพืชพรรณบนพื้นที่สูงได้อีกมาก

๔) ความสำเร็จในการปลูกพืชทดแทนฝิ่นเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศที่มีสภาพพื้นที่ภูเขาและมีปัญหาการปลูกพืชเสพติดเช่นเดียวกัน ทำให้มีความสนใจจากหลายหน่วยงานและจากหลายประเทศที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากบทเรียนแห่งความสำเร็จของโครงการหลวงในลักษณะการร่วมเป็นภาคีในการพัฒนาพื้นที่สูง รวมทั้งการปลูกพืชทดแทนพืชเสพติด ซึ่งจะเป็นโอกาสของประเทศไทยที่จะสามารถพัฒนาขีดความสามารถโดยกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในระดับนานาชาติได้

อย่างไรก็ดี ยังมีข้อจำกัดของการพัฒนาพื้นที่สูงที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงและให้ความสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาอีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดนโยบายการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเขตที่ดิน ป่าไม้ และพื้นที่ทำกินที่ยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งจากการปฏิบัติตามนโยบายและข้อกฎหมายดังกล่าว นอกจากนี้การพัฒนาพื้นที่สูงยังต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ควบคู่ไปกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันมีผลผลิตพืชเขตหนาวที่นำเข้ามาเพิ่มขึ้นตามข้อตกลงเขตการค้าเสรี ซึ่งส่งผลกระทบต่อการตลาดของผลผลิตของเกษตรกรบนพื้นที่สูง ทำให้รายได้ลดลง และอาจก่อให้เกิดการหวนกลับไปสู่การลักลอบปลูกพืชเสพติดเช่นเดิม นอกจากนี้ระบบฐานข้อมูลบนพื้นที่สูงที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม และไม่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทำให้การวางแผนและการกำหนดมาตรการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และขาดประสิทธิภาพ

พื้นที่สูงมีลักษณะเฉพาะ ทั้งด้านภูมิศาสตร์ พืชศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวัฒนธรรม แต่เดิมมาโครงการหลวงได้เข้าไปทำงานกว่า ๔๐ ปี โดยมีงานวิจัยเป็นกลไกที่ผลักดันให้ประสบความสำเร็จ และปัจจุบันมีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลและบูรณาการการพัฒนาพื้นที่สูงโดยตรง ได้แก่สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ซึ่งต้องมีการผนึกกำลังในการบูรณาการงานร่วมกันหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยจากการหารือร่วมของหน่วยงานเครือข่ายด้านการวิจัยได้เห็นชอบให้มีความร่วมมือด้านการวิจัยร่วมกันในการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สูง โดยบูรณาการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอย่างเป็นเอกภาพ ทั้งหน่วยงานวิจัย นักวิจัย และงบประมาณสนับสนุนการวิจัย เพื่อให้มีการดำเนินงานร่วมกัน และขับเคลื่อนไปอย่างมีทิศทาง โดยยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงที่จัดทำขึ้นจะเป็นการบูรณาการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนร่วมกัน จะได้ครอบคลุมปัญหาและการพัฒนารอบด้านอย่างครบถ้วน

๑.๒ วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาพื้นที่สูง

ประชากรบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย ชาวเขา ๑๕ เผ่า มีจำนวนประชากร ๙๖๔,๙๑๖ คน (จากรายงานสำรวจประชากรเชิงลึก ปี ๒๕๕๑) อาศัยกระจุกกระจายอยู่ในหมู่บ้านทั้งหมด ๓,๘๒๙ หมู่บ้าน ใน ๒๐ จังหวัด โดยส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในจังหวัดภาคเหนือ ๑๓ จังหวัด จำนวน ๘๕๑,๒๘๒ คน หรือร้อยละ ๘๘.๒๒ ของประชากรชาวเขาทั่วประเทศ โดยจังหวัดเชียงใหม่ มีชาวเขามากที่สุด จำนวน ๒๔๔,๒๙๑ คน หรือร้อยละ ๒๕.๓๑ รองลงมา คือ จังหวัดตาก และจังหวัดเชียงราย มีจำนวน ๑๓๐,๐๖๕ คน และ ๑๓๐,๐๕๔ คน ตามลำดับ หรือร้อยละ ๑๓.๔๗

ตลอดเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง โดยมีประเด็นที่สนใจและให้ความสำคัญแตกต่างกัน กล่าวคือ ในช่วงปี ๒๕๔๘-๒๕๑๒ รัฐบาลให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงและมองปัญหาชาวเขาในฐานะชนกลุ่มน้อย ซึ่งหน่วยงานหลักที่ดำเนินการคือ ตำรวจตระเวนชายแดน และกรมประชาสัมพันธ์ ในช่วงปี ๒๕๑๒-๒๕๓๔ รัฐบาลเน้นการแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่นควบคู่กับการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงเป็นหลัก ต่อมาจึงเน้นการพัฒนาในเชิงบูรณาการมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพื้นที่สูงยังคงมีปัญหาที่จำเป็นและต้องให้ความสำคัญต่อการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยสภาพปัญหาของพื้นที่สูง อาจจำแนกได้หลายลักษณะ ดังนี้

๑) ประชากรบนพื้นที่สูงทั่วไปมีสภาพยากจน จากการสำรวจเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเกษตรที่สูงในภาคเหนือตอนบน ๙ จังหวัด โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี ๒๕๔๗ พบว่า เกษตรกรทั่วไปมีรายได้เฉลี่ยเพียงปีละ ๓๑,๑๒๖ บาทต่อครัวเรือน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรายได้ของเกษตรกรในภาคเหนือกว่าเท่าตัว (๖๙,๓๗๓ บาทต่อครัวเรือนต่อปี) สาเหตุสำคัญเกิดจากเกษตรกรสร้างผลผลิตได้น้อย ต้นทุนการผลิตสูง ในขณะที่ราคาผลผลิตค่อนข้างต่ำและค่อนข้างผันผวน นอกจากนี้เกษตรกรยังมีช่องทางการตลาดน้อย และไม่มีโอกาสสร้างรายได้นอกภาคการเกษตรเท่าที่ควร

๒) มีระบบการผลิตที่ใช้สารเคมีเกษตรอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีเกษตร เกิดการตกค้างทั้งในผลผลิตและในสิ่งแวดล้อมทั้งดินและน้ำ สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจากเกษตรกรบนพื้นที่สูงยังขาดความรู้และทักษะในการเพาะปลูกที่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อระบบทรัพยากรน้ำและผู้ที่อยู่อาศัยบนพื้นราบ

๓) พื้นที่ทำกินเสื่อมโทรม พื้นที่ทำการเกษตรร้อยละ ๙๖.๔๘ ของพื้นที่สูงใน ๑๒ จังหวัดของภาคเหนือ เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันมาก ทำให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายหน้าดิน โดยเฉพาะในระบบการทำเกษตรแบบตัดและเผา ที่เปิดหน้าดินโล่งรับแรงปะทะกับเม็ดฝนโดยตรง และไม่มีระบบชะลอการไหลของน้ำฝนที่ไหลบ่าไปตามความลาดชัน หน้าดินที่ถูกชะล้างไปทุกปีทำให้พื้นที่เกษตรเหลือแต่ดินชั้นล่างที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และเป็นดินปนหิน

๔) ปัญหาการบุกรุกเพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่ สาเหตุเกิดจากการที่ผลผลิตต่อพื้นที่ต่ำลง ข้าวและอาหารที่ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค หรือผลผลิตที่ได้ไม่พอสำหรับขายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว จึงต้องเพิ่มผลผลิตโดยเพิ่มพื้นที่ปลูก นอกจากนี้ยังเกิดจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในครัวเรือน การอพยพเข้ามาของประชากรจากนอกประเทศและจากพื้นราบของประเทศไทย ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

๕) ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะระหว่างชุมชนบนพื้นที่ต้นน้ำและพื้นที่ท้ายน้ำ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เนื่องจากต่างมีจุดยืนและมุมมองการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน ทั้งทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ โดยร้อยละ ๗๗.๗๔ ของครัวเรือนเกษตรกรบนพื้นที่สูงใน ๑๒ จังหวัด ยังอาศัยการตัดไม้เพื่อการใช้ประโยชน์ในครัวเรือน

๖) ปัญหาด้านสังคมในอนาคต ชุมชนชาวเขาอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย และมีวัฒนธรรมเฉพาะ อาศัยกฎระเบียบชุมชน และความเชื่อทางศาสนาเป็นกรอบการดำรงชีวิต และการสร้างความสงบสุขในสังคม ลักษณะเช่นนี้ทำให้ชุมชนมีภูมิต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงน้อย ปัจจุบันสังคมของชุมชนชาวเขาเปิดสู่สังคมภายนอกมากขึ้น ทำให้มีความล่อแหลมต่อปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาเยาวชน การขาดจิตสำนึกต่อสังคม การแพร่ระบาดของยาเสพติด โรคเอดส์ รวมทั้งปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ขณะเดียวกันเยาวชนบนพื้นที่สูงมีแนวโน้มที่จะอพยพไปประกอบอาชีพในเมืองมากขึ้น ทำให้ขาดแคลนแรงงานในชุมชน

๑.๓ ผลงานวิจัยที่เคยมีมาแล้วในอดีต ช่องว่างการวิจัย และประเด็นที่สำคัญของการวิจัยที่เกี่ยวกับงานด้านพื้นที่สูงที่เป็นที่ต้องการของประเทศ

จากการวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)^๑ เรื่อง มูลเหตุความยากจนของชาวเขาและความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา ซึ่งศึกษาและวินิจฉัยมูลเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือ และได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์

^๑ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). <http://www.hrdi.or.th/research>.

ตามลำดับก่อนหลัง ในการฟื้นฟู รักษา และพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนบนพื้นที่สูง ให้เป็นชุมชนอยู่ดีมีสุขและชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยในการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาให้บรรลุผลนั้น ขึ้นอยู่กับครัวเรือนเกษตรกรว่าตระหนักรู้ถึงสาเหตุความยากจน รู้ศักยภาพของตนเองและชุมชน ตลอดจนมีเจตน์จำนงค์ที่จะกำหนดจุดยืนหรือยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อปรับและพัฒนาตนได้ ตามข้อบ่งชี้ที่ได้จากผลการวิจัยเชิงทฤษฎีและสถิติหรือเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างแนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะกับทัศนคติของกลุ่มเป้าหมาย จากผลการศึกษาและผลการวิจัยจากแหล่งอื่น พบว่าชาวชนบทที่ยากจนจำนวนมากยังหวังพึ่งพาและเรียกร้องความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือจากปัจจัยภายนอกเป็นหลัก โดยละเอียดที่จะใช้ศักยภาพภายในให้เป็นประโยชน์ จนปรากฏการสูญหายของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวัฒนธรรมชุมชนที่มีคุณค่า ดังนั้น เพื่อให้มั่นใจว่าครัวเรือนชาวเขาที่ยากจนมีกระบวนการทัศนและจุดยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของตนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาต่อเนื่องในลักษณะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Active Participatory Research) จึงเป็นแนวทางที่สำคัญที่ส่งผลถึงบทสรุป สำหรับการประเมินประสิทธิภาพของยุทธศาสตร์การพัฒนาต่างๆ ภายใต้บริบทครัวเรือน ชุมชน และท้องถิ่น

งานวิจัยที่ผ่านมาได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางนโยบายในการดำเนินนโยบายที่พัฒนามาจากกระบวนการทัศนของประชาชน/ชุมชนชาวเขายากจนบนพื้นที่สูงแบบมีส่วนร่วมไว้ มีประเด็นด้านบริหารนโยบายที่ควรพิจารณา ดังนี้

๑) หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังคงจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรบางอย่างเพื่อช่วยผลักดันอย่างต่อเนื่องให้ครัวเรือนเกษตรกรชนเผ่ายากจนได้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังไม่มีความรู้ในสิ่งที่ตนต้องการทำอย่างสมบูรณ์ ยังกลัวความเสี่ยง ฯลฯ

๒) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ หรือแผนงานต่างๆ ในแต่ละชนเผ่า พื้นที่ กลุ่มอายุ ฯลฯ อาจใช้กลไกและภาคี/บูรณาการที่ไม่เหมือนกัน ควรพิจารณาอย่างรอบคอบ

๓) พิจารณาความสำคัญของการมีภาคี/บูรณาการ ทั้งด้านแผนงาน/งบประมาณขับเคลื่อนกับหน่วยงานต่างๆ และเครือข่ายกับธุรกิจ ภาคเอกชน NGOs ในการพัฒนาพื้นที่สูงประกอบด้วยชาติพันธุ์อันหลากหลายในระบบอันซับซ้อนของกลุ่มน้ำ

๑.๔ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและจุดแข็งจุดอ่อนในประเด็นการพัฒนาและการวิจัยด้านพื้นที่สูงที่เป็นที่ต้องการของประเทศ

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด โดยประมวลมาจากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการพัฒนาพื้นที่สูงในยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ปี ๒๕๕๐-๒๕๕๔ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จุดแข็ง พื้นที่สูงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และแหล่งกำเนิดของพืชพรรณธรรมชาติที่หลากหลาย มีภูมิทัศน์และทิวทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม ถือเป็นทุนทางธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้เป็นช่องทางการพัฒนาที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าได้มากมาย นอกจากนี้พื้นที่สูงยังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่จัดเป็นทุนทางสังคมที่มีมูลค่า นอกจากนี้ พื้นที่สูงยังมีโครงการหลวงที่ดำเนินงานประสบความสำเร็จทั้งในการปลูกพืชทดแทนฝิ่น การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา และการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแหล่งรวมของทุนที่เป็นองค์ความรู้ของการพัฒนาพื้นที่สูงที่สำคัญของประเทศ

จุดอ่อน ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูงมีความเปราะบางและเสื่อมโทรมได้ง่าย โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ในขณะที่ชุมชนมีหลากหลายเผ่าพันธุ์ มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน รวมทั้งส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย ทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับมีการเพิ่มของประชากรอยู่ในอัตราสูง และมีการอพยพเข้ามาเพิ่มจากพื้นที่ภายนอกประเทศอีกด้วย ทำให้เกิดปัญหา

การบุกเบิกป่าและการแย่งชิงทรัพยากรรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ขณะเดียวกันการดำเนินการบนพื้นที่สูงต้องระวังที่จะเกิดผลกระทบต่อพื้นที่ตอนล่างด้วย

โอกาส สำหรับในการพัฒนาพื้นที่สูงจะเห็นได้ว่ายังมีโอกาสอีกมากที่จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จต่อไปได้อีก ได้แก่

๑) การที่ประชาชนและรัฐให้ความสำคัญกับนโยบายที่จะส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้จากโครงการหลวงและโครงการตามแนวพระราชดำริต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๒) มีกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการได้รับความร่วมมือจากชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

๓) มีกระแสความนิยมในการบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยและอาหารสุขภาพเพิ่มขึ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เปิดโอกาสในการขยายตลาดสินค้าที่เกี่ยวข้องกับอาหารปลอดภัย และอาหารสุขภาพที่ผลิตจากความหลากหลายของพืชพรรณบนพื้นที่สูงได้อีกมาก

๔) ความสำเร็จของโครงการหลวงในการปลูกพืชทดแทนฝิ่นจนเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศที่มีสภาพพื้นที่ภูเขาและมีปัญหาการปลูกพืชเสพติดเช่นเดียวกัน ทำให้มีความสนใจจากหลายหน่วยงานและจากหลายประเทศที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากบทเรียนแห่งความสำเร็จของโครงการหลวงในลักษณะการร่วมเป็นภาคีในการพัฒนาพื้นที่สูง รวมทั้งการปลูกพืชทดแทนพืชเสพติด ซึ่งจะเป็นโอกาสของประเทศไทยที่จะสามารถพัฒนาขีดความสามารถโดยกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในระดับนานาชาติได้

ข้อจำกัด การดำเนินงานพัฒนาพื้นที่สูงจะต้องคำนึงถึงและต้องให้ความสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาอีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดนโยบายการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเขตที่ดิน ป่าไม้ และพื้นที่ทำกินที่ยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งจากการปฏิบัติตามนโยบายและข้อกฎหมายดังกล่าว รวมทั้งวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวเขานอกจากนั้นการพัฒนาบนพื้นที่สูงยังต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนของปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ควบคู่ไปกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันมีผลผลิตพืชเขตหนาวที่นำเข้ามาเพิ่มขึ้นตามข้อตกลงเขตการค้าเสรี ซึ่งส่งผลกระทบต่อตลาดของผลิตผลของเกษตรกรบนพื้นที่สูง ทำให้รายได้ลดลงและอาจก่อให้เกิดการหวนกลับไปสู่การลักลอบปลูกพืชเสพติดเช่นเดิม นอกจากนี้ระบบฐานข้อมูลบนพื้นที่สูงที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม และไม่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทำให้การวางแผนและการกำหนดมาตรการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และขาดประสิทธิภาพ

๑.๕ นโยบายและยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นที่มาของยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงที่เป็นที่ต้องการของประเทศ

หน่วยงานต่างๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้นต่างมุ่งหวังจะได้มีส่วนร่วมสำคัญในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูง และมีความร่วมมือกันอย่างบูรณาการ ซึ่งได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์และแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่สูงในแต่ละช่วงปี เพื่อให้การแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงเป็นไปอย่างมีระบบและเกิดการร่วมมือกันอย่างจริงจัง ดังตัวอย่างยุทธศาสตร์และแผนแม่บทของสองหน่วยงานดังต่อไปนี้

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)	มูลนิธิโครงการหลวง
<p>แผนยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ระยะ ๕ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙</p>	<p>แผนแม่บทงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)</p>
<p>แผนยุทธศาสตร์ฉบับนี้เป็นแผนหลักของการพัฒนาพื้นที่สูงของประเทศในระยะเวลา ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่สูงของประเทศไทย มีทิศทางและบูรณาการที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม รวมทั้งตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาประเทศและความต้องการของชุมชนบนพื้นที่สูง ตลอดจนภาคีร่วมพัฒนาที่เกี่ยวข้อง</p> <p>การพัฒนาอย่างสมดุลและมีบูรณาการในสามมิติ คือ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางหลักในการบรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น โดยมียุทธศาสตร์ ๔ ด้าน ประกอบด้วย</p> <p>๑. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการพื้นที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชน กลยุทธ์ ๔ ด้านของยุทธศาสตร์นี้ ประกอบด้วย</p> <p>๑.๑ สนับสนุนให้แต่ละชุมชนบนพื้นที่สูงมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของตนเอง</p> <p>๑.๒ เสริมสร้างให้ชุมชนมีการบริหารจัดการในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล</p> <p>๑.๓ ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีการรวมกลุ่มรวมพลังกันอย่างเข้มแข็งในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และเพื่อสาธารณะประโยชน์</p> <p>๑.๔ สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาบนพื้นที่สูงอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิผล</p> <p>๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจที่สมดุลบนพื้นที่สูง เพื่อให้ชุมชนบนพื้นที่สูงมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ โดยพิจารณาครอบคลุมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนและการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน ทั้งนี้กลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือนมี ๒ ด้าน คือ</p> <p>๒.๑ การลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน โดยส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อจำแนกและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่มีความจำเป็น หรือลดภาระจากหนี้สินและดอกเบี้ย</p> <p>๒.๒ การเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน โดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากประสบการณ์และบทเรียนของโครงการหลวง</p>	<p>มูลนิธิโครงการหลวงได้จัดทำแผนแม่บทงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ</p> <p>๑. เป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินการวิจัยและพัฒนาอย่างครบวงจรทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ สังคม เพื่อความยั่งยืนบนพื้นที่สูง</p> <p>๒. สร้างเครือข่ายพันธมิตรการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้สามารถเห็นแนวทางการทำงานวิจัยและพัฒนาร่วมกัน</p> <p>๓. เป็นประโยชน์ในการติดตาม ประเมินผล การทำงาน และพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>ซึ่งมีสาระสำคัญของแผนแม่บทงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ประกอบด้วย ๕ แผนยุทธศาสตร์งานวิจัย ได้แก่</p> <p>๑. ยุทธศาสตร์การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิตที่ค้ำึงถึงภูมิสังคมและแข่งขันได้ มีแนวทาง ดังนี้</p> <p>๑.๑ การผลิตพืชตามความต้องการของตลาด การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสิ่งแวดล้อม</p> <p>๑.๒ การรักษาความเป็นผู้นำในการผลิตสิ่งปลูกใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่</p> <p>๑.๓ การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการผลิตตามศักยภาพของพื้นที่ภายใต้ต้นทุนที่เหมาะสมแบบบูรณาการ</p> <p>๑.๔ การปรับตัวของการผลิตในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง</p> <p>๑.๕ การสร้างระบบการผลิตที่มีมาตรฐานคุณภาพ ความปลอดภัย รักษาสิ่งแวดล้อม และประหยัดพลังงาน</p> <p>๑.๖ การสร้างระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ</p> <p>๒. ยุทธศาสตร์การสร้างระบบงานด้านการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวทาง ดังนี้</p> <p>๒.๑ การประเมินสภาพแวดล้อมทางการตลาด (จุลภาค/มหภาค) เพื่อกำหนดแนวทางการตลาดและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต</p> <p>๒.๒ กำหนดทิศทางส่วนประสมทางการตลาด (ผลิตภัณฑ์/ช่องทางการจำหน่าย/สถานที่การส่งเสริมการตลาด) เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสม</p>

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)	มูลนิธิโครงการหลวง
<p>แผนยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ระยะ ๕ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙</p>	<p>แผนแม่บทงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)</p>
<p>ตลอดจนผลการวิจัยต่างๆ ทั้งของสถาบันฯ และภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย การเพิ่มผลผลิต การเพิ่มมูลค่าของผลิตผล การเพิ่มทางเลือกอาชีพ ตลอดจนการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการกิจการของครัวเรือน การพัฒนาการตลาดและระบบโลจิสติกส์</p> <p>๒.๓ การเพิ่มความมั่นคงและทุนสะสมของชุมชนรูปแบบต่างๆ เช่น กองทุน ธนาคารข้าว สหกรณ์ และวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ธุรกรรมและส่วนเกินทางเศรษฐกิจได้ตกอยู่กับชุมชนให้มากที่สุด</p> <p>๒.๔ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจโดยทั่วไปไม่อาจกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงจำเป็นที่ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องให้ความสนใจช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนของตนเอง</p> <p>๓. ยุทธศาสตร์การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง เพื่อให้พื้นที่สูงซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของประเทศมีความอุดมสมบูรณ์และสามารถรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย กลยุทธ์ ๕ ด้าน ดังนี้</p> <p>๓.๑ กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อจำแนกให้ชัดเจนระหว่างพื้นที่ทำกินของประชาชนและพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์</p> <p>๓.๒ อนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่การเกษตรด้วยมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นแปลงเกษตรยั่งยืน เช่น ทำแนวระดับปลูกหญ้าแฝก ปลูกไม้ยืนต้นทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น</p> <p>๓.๓ เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำ ด้วยกระบวนการป้องกัน อนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าไม้</p> <p>๓.๔ จัดการขยะครัวเรือนและเศษวัสดุเกษตรอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเน้นทั้งการพัฒนาระบบการจัดการขยะที่ถูกต้องและวินัยของประชาชนด้วยหลัก 3Rs คือ ลด ขยะ นำกลับมาใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งละเว้นการเผา</p> <p>๓.๕ เตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งการเตรียมการและการเตือนภัย</p>	<p>๒.๓ พัฒนาและปรับปรุงระบบการบริหารจัดการงานด้านการตลาดให้มีประสิทธิภาพ</p> <p>๓. ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีแนวทาง ดังนี้</p> <p>๓.๑ การรวบรวมองค์ความรู้ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่าไม้) เพื่อการบริหารจัดการสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้</p> <p>๓.๒ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมเพื่อการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการปรับปรุงประสิทธิภาพให้เกิดความยั่งยืนบนพื้นที่สูง</p> <p>๓.๓ ส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องที่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วม</p> <p>๔. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและชุมชนสู่สังคมของการเรียนรู้และการพึ่งพาตนเอง มีแนวทาง ดังนี้</p> <p>๔.๑ การรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง</p> <p>๔.๒ การพัฒนาชุมชนภายในบริบทของพื้นที่สูง และการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม</p> <p>๔.๓ การจัดการกระบวนการเรียนรู้และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อการพึ่งพาตนเอง</p> <p>๔.๔ การสร้างเครือข่ายชุมชนวิจัยเพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และการพึ่งพาตนเอง</p> <p>๕. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการองค์กรแบบบูรณาการ มีแนวทาง ดังนี้</p> <p>๕.๑ การกำหนดแผนการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการทำงานตามยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ ยุทธศาสตร์</p> <p>๕.๒ การจัดการองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพบุคลากรโครงการหลวง</p>

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)	มูลนิธิโครงการหลวง
แผนยุทธศาสตร์สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ระยะ ๕ ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙	แผนแม่บทงานวิจัยของมูลนิธิโครงการหลวง ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙)
<p>๔. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถาบันฯ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานงานการพัฒนาที่สูงของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งนับเป็นหัวใจของความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่สูงของประเทศ ประกอบด้วย กลยุทธ์ ๕ ด้าน ดังนี้</p> <p>๔.๑ การบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพ ทำให้มีบุคลากรที่มีความสามารถปฏิบัติงานได้ตามหน้าที่ รวมทั้งสามารถสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาพื้นที่สูงได้อย่างต่อเนื่องด้วยการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร การจัดบุคลากรลงตำแหน่ง การสรรหาและพัฒนาบุคลากร การจัดระบบสวัสดิการ การสร้างขวัญกำลังใจ การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการทำงาน</p> <p>๔.๒ การบริหารจัดการเงินและงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ ถูกต้อง โปร่งใสตรวจสอบได้ และมีความคล่องตัวในการแสวงหาและการใช้จ่ายเงินรายได้</p> <p>๔.๓ ปรับปรุงระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความชัดเจน คล่องตัว และมีธรรมาภิบาล โดยกำหนดทวนระเบียบให้เหมาะสมกับการเป็นองค์การมหาชน จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน พัฒนาระบบ KPI เพื่อเน้นการทำงานเป็นทีม พัฒนาระบบควบคุมมาตรฐาน และประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง</p> <p>๔.๔ ปรับปรุงระบบสารสนเทศและการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ เพื่อความประหยัดสะดวกรวดเร็วในการจัดการองค์ความรู้และการสื่อสารขององค์กร การบริหารจัดการระบบข้อมูล ตลอดจนการติดตามและประเมินผล</p> <p>๔.๕ การบริหารยุทธศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดบทบาทและแนวทางที่ชัดเจนของสถาบันฯ ในการพัฒนาพื้นที่สูง การติดตามประสานงานให้การนำแผนสู่การปฏิบัติเป็นไปอย่างสอดคล้อง มีการบูรณาการและมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่หรือช่วงเวลา</p>	

พื้นที่สูงมีลักษณะเฉพาะ ทั้งด้านภูมิศาสตร์ พฤษศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เดิมซึ่งโครงการหลวงได้เข้าไปทำงานกว่า ๔๐ ปี โดยมีงานวิจัยเป็นกลไกที่ผลักดันให้ประสบความสำเร็จ และปัจจุบันมีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลและบูรณาการพัฒนาพื้นที่สูงโดยตรง ได้แก่ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่

สูง (องค์การมหาชน) ซึ่งต้องมีการฉีกกำลังในการบูรณาการงานร่วมกันหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยจากการหารือร่วมของหน่วยงานเครือข่ายด้านการวิจัยได้เห็นชอบให้มีความร่วมมือด้านการวิจัยร่วมกันในการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สูง โดยบูรณาการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอย่างเป็นเอกภาพทั้งหน่วยงานวิจัย นักวิจัย และงบประมาณสนับสนุนการวิจัย เพื่อให้มีการดำเนินงานร่วมกัน และขับเคลื่อนไปอย่างมีทิศทาง โดยยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง ที่จัดทำขึ้นจะเป็นการบูรณาการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนร่วมกันจะได้ครอบคลุมปัญหาและการพัฒนารอบด้านอย่างครบถ้วน

๒. วิสัยทัศน์การวิจัย

สร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อชี้นำและขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ รวมทั้งอนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้นโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๓. พันธกิจการวิจัย

๓.๑ ประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนให้เกิดการบูรณาการงานวิจัยที่มุ่งสู่การพัฒนาประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีการวิจัยต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ สร้างการมีส่วนร่วมของประชากรในพื้นที่ในการวิจัย เพื่อประโยชน์การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนในการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ครัวเรือน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกในการทดสอบวิจัยด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อการรักษาดิน รักรักษ์วัฒนธรรม และวางแผนในทรัพยากรธรรมชาติ

๓.๓ มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของประชากรบนพื้นที่สูงและพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่มีปัญหารุนแรงด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนา

๓.๔ มุ่งเน้นการวิจัยประยุกต์ที่ดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่จริง ด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขภูมิสังคม สภาพพื้นที่วิกฤติ การแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการแข่งขันในเศรษฐกิจโลก

๔. ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์การวิจัย

ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ ๑ การวิจัยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจฐานความรู้

ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ ๒ การวิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชากรบนพื้นที่สูงเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง สังคมที่ดี และร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้นโยบายจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า

ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ ๓ การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบการพัฒนาพื้นที่สูงแบบบูรณาการในเชิงลุ่มน้ำ

๕. เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์/กลยุทธ์การวิจัย

เป้าประสงค์หลักของยุทธศาสตร์ : ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงจัดทำขึ้นบนความร่วมมือของหน่วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมุ่งหวังให้การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาของประชากรบนพื้นที่สูง ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

๕.๑ ประชากรบนพื้นที่สูงมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เข้มแข็ง ภายใต้อำนาจบริหาร เศรษฐกิจพอเพียง

๕.๒ ประชากรบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ผู้นำชุมชน หัวหน้าครอบครัว และเยาวชนมีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินการวิจัยและเป็นผู้ดำเนินการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ รวมทั้งเทคโนโลยี เพื่อให้เศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูงดีขึ้น และมีส่วนร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้นโยบายจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕.๓ มีพื้นที่สูงต้นแบบที่ใช้นโยบายจากงานวิจัยในการแก้ไขปัญหาของประชากร ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเชื่อมโยงโทรคมนาคมของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๖. ผลผลิตและผลลัพธ์ ตัวชี้วัดและเป้าหมาย

๖.๑ ผลผลิต

๑) เชิงปริมาณ คือ รายงานการวิจัยด้านพื้นที่สูงในภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาชน

๒) เชิงคุณภาพ คือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาชนสามารถใช้ผลการศึกษาด้านพื้นที่สูงได้

๖.๒ ผลลัพธ์

มีองค์ความรู้ด้านพื้นที่สูง ในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น

๖.๓ ตัวชี้วัด

ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษาระดับอุดมศึกษา นำผลการศึกษาด้านพื้นที่สูงไปประยุกต์ใช้กับส่วนตัวและส่วนรวม

๖.๔ เป้าหมาย

มีระบบการจัดการพื้นที่สูงของประเทศที่สามารถทัดเทียมกับประเทศที่มีศักยภาพในด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

๗. หน่วยงานหลักและเครือข่ายที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง

๗.๑ หน่วยงานหลัก

- ๑) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ
- ๒) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
- ๓) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ๔) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
- ๕) สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
- ๖) สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
- ๗) สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๘) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๗.๒ หน่วยงานเครือข่ายที่สำคัญ

สถาบันการศึกษารัฐ และเอกชน

๘. แผนงานวิจัยหลักและกรอบเวลา

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การวิจัยเพื่อพัฒนาประชากรบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจฐานความรู้ กรอบเวลา ช่วง ๑ ปีแรก

แผนงานวิจัยที่ ๑ แผนงานวิจัยเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนงานวิจัยที่ ๒ แผนงานวิจัยเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนาร่องในธุรกิจที่เป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชน

แผนงานวิจัยที่ ๓ แผนงานวิจัยเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันด้านการตลาดและการสื่อสารในประชาคมโลก ด้วยระบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) โลจิสติกส์สำหรับสินค้าเกษตร และผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง รวมทั้งธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แผนงานวิจัยที่ ๔ แผนงานวิจัยต่อยอดภูมิปัญญาด้านความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชนบนพื้นที่สูง ด้านอาหาร ยาสมุนไพร และพลังงานชีวภาพ โดยพัฒนาต่อยอดไปสู่เศรษฐกิจของชาติ

แผนงานวิจัยที่ ๕ แผนงานวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีศักยภาพในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมบนพื้นที่สูงที่เปลี่ยนแปลงไป

ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ ๒ การวิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชากรบนพื้นที่สูง เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง สังคมที่ดี และร่วมอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า กรอบเวลา ช่วงปีที่ ๑-๒

แผนงานวิจัยที่ ๑ แผนงานวิจัยการจัดการองค์ความรู้ และการสร้างกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ และป่าไม้) อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยลดปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติ

แผนงานวิจัยที่ ๒ แผนงานวิจัยกระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน หัวหน้าครัวเรือน และเยาวชน ในการจัดการองค์ความรู้ กฎระเบียบของชุมชน ทูทางสังคม ทูมนุษย เงินกองทุน และเงินออม รวมทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

แผนงานวิจัยที่ ๓ แผนงานวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการการศึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น และการจัดการสาธารณสุขที่เหมาะสมกับบริบทของภูมิสังคมและชุมชน

แผนงานวิจัยที่ ๔ แผนงานวิจัยกระบวนการปรับตัวของสังคม และการพัฒนานโยบายขององค์กรส่วนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของประชากร ภาคีเครือข่าย การสร้างความเข้าใจและการปรับปรุงกฎระเบียบของหน่วยงานรัฐในส่วนกลางและในพื้นที่

แผนงานวิจัยที่ ๕ แผนงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการปัญหาลพิษ เช่น การจัดการขยะ ปัญหาหมอกควัน ปัญหาสารเคมีเกษตรตกค้าง ปัญหาน้ำเสีย

ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ ๓ การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบการพัฒนาพื้นที่สูงแบบบูรณาการในเชิงลุ่มน้ำ กรอบเวลา ช่วงปีที่ ๓-๔

แผนงานวิจัยที่ ๑ แผนงานวิจัยเชิงบูรณาการและการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติด เยาวชน ในเชิงลุ่มน้ำ

แผนงานวิจัยที่ ๒ แผนงานวิจัยเชิงบูรณาการและการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน และเศรษฐกิจศาสตร์ทรัพยากรเพื่อรองรับนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

(Corporate Social Responsibility : CSR) และ การจ่ายค่าตอบแทนคุณค่าสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม (Payment for Ecosystem Services : PES)

แผนงานวิจัยที่ ๓ แผนงานวิจัยเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวน้ำฝน และการบริหารจัดการทรัพยากร น้ำบนพื้นที่สูงแบบบูรณาการ และมีส่วนร่วมของชุมชน

แผนงานวิจัยที่ ๔ แผนงานวิจัยเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า การอนุรักษ์ ป่าพุทธรักษาป่า ไม้ที่ถูกล่า การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง และการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจบนพื้นที่สูง

แผนงานวิจัยที่ ๕ แผนงานวิจัยในการแก้ไขปัญหาดินเสื่อมสภาพ และการชะพังทลายของ หน้าดิน

๙. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของยุทธศาสตร์/กลยุทธ์การวิจัย

๙.๑ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงอย่างจริงจัง จัดสรรงบประมาณ เพื่อการวิจัยอย่างเพียงพอและเหมาะสม

๙.๒ หน่วยงานบริหารงานวิจัยมีการบริหารงบประมาณเพื่อการวิจัยพื้นที่สูงอย่างมีประสิทธิภาพและมี ประสิทธิภาพ

๙.๓ หน่วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการประสานความร่วมมือบูรณาการการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การวิจัยนี้อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

๙.๔ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา และพัฒนาพื้นที่สูง มีการประสานความร่วมมือ นำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่สูงอย่างจริงจัง

๑๐. แนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์/กลยุทธ์การวิจัย

๑๐.๑ แผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและเป็นระบบ (Action Plan)

ภายหลังจากการกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงแล้ว จะมีการกำหนด แผนปฏิบัติการที่ชัดเจนและเป็นระบบ และวางต่อเนื่องเป็นระยะยาวเพื่อให้แผนการวิจัยด้านต่างๆ มีความ เชื่อมโยงสอดคล้องกันและส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดหน่วยงานและ บุคลากรที่รับผิดชอบ พร้อมแผนดำเนินงาน รวมทั้งช่วงเวลาการทบทวนและปรับยุทธศาสตร์การวิจัยระยะต่อไป ในกรณีที่มีสถานการณ์ใหม่ หรือสถานการณ์ที่แตกต่างจากเคยศึกษาไว้ อันจะทำให้ยุทธศาสตร์การวิจัยมี ความสอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริงมากขึ้น

๑๐.๒ การสื่อสารและการประสานงาน

ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง จะเกี่ยวข้องกับภาคส่วนและองค์กรจำนวนมาก และเป็นแผนระยะกลาง ดังนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสื่อสารอย่างใกล้ชิด ทั้งถึงและต่อเนื่อง โดยอาจมีการจัดตั้งเป็นเครือข่ายของแต่ละภาคส่วน (Sector Networking) และข้ามภาคส่วน (Inter-Sector Networking) และอาจผนวกกับเครือข่ายออนไลน์ พัฒนาเป็นระบบสังคมออนไลน์ (Social Networking) ซึ่ง จะเป็นช่องทางที่เหมาะสมในระยะเวลา ๑๐ ปีข้างหน้า ในการดำเนินการการพัฒนาสังคมออนไลน์จะเป็นการ ยกระดับความร่วมมือของนักวิจัยในสหวิทยาการ และช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารและ ประสานงาน รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูล การโต้ตอบ และกระทำการติดต่อขอข้อมูลการวิจัยระหว่างภาคส่วนได้

๑๐.๓ ความพร้อมด้านทรัพยากร

มีการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากร ได้แก่ ความพร้อมด้านบุคลากร ด้านระบบงาน และ ความพร้อมด้านระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศที่ใช้สำหรับการวิจัย บุคลากรที่สนับสนุนการวิจัยต้องมีความรู้ และมีจำนวนเพียงพอในการประสานงาน ระบบงานต่างๆ จะต้องมีความคล่องตัวที่เอื้อให้นักวิจัยสามารถ

ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบฐานข้อมูลการวิจัยในปัจจุบันยังมีลักษณะกระจัดกระจายและไม่ทันสมัย ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการวิจัยในอนาคต จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลดังกล่าวในขอบเขตที่กำหนด มีการเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลการวิจัยขององค์การและภาคส่วนอื่นทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการประมวลผลปัญหาและถอดบทเรียนของการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ เพื่อจะนำไปพัฒนารูปแบบการวิจัยด้านพื้นที่สูงต่อไป

๑๐.๔ วัฒนธรรมการวิจัย

สร้างเสริมวัฒนธรรมการวิจัย เช่น ควรส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรต่างๆ ได้มีโอกาสร่วมในการทำวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องพื้นที่สูง ตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มต้นการทำวิจัย โดยอาจร่วมแสดงความคิดเห็นต่อข้อเสนอการทำวิจัย และการร่วมพิจารณาและเสนอแนะผลการวิจัย นอกจากนี้การเผยแพร่องค์ความรู้งานวิจัยไปสู่วงกว้างทั้งในประเทศและระดับสากล

๑๑. แนวทางการติดตามและประเมินผล

เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนในการนำยุทธศาสตร์การวิจัยไปสู่การปฏิบัติ และเพื่อรับรู้ผลสำเร็จของการดำเนินงานยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูงด้วยการบริหารจัดการระบบ จำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลที่ดีควบคู่ไปด้วย โดยใช้การบริหารจัดการระบบวิจัย ซึ่งเป็นกลไกในการติดตามและประเมินผลที่เป็นระบบ ดังนี้

๑๑.๑ การประเมินก่อนดำเนินการวิจัย (Ex-Ante Evaluation) เพื่อวิเคราะห์ถ่วงถ่วงข้อเสนองานวิจัยที่เหมาะสมและสอดคล้องตามยุทธศาสตร์การวิจัย

๑๑.๒ การติดตามผลระหว่างดำเนินการวิจัย (Ongoing Evaluation) เพื่อรับทราบปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานที่เกิดจากการนำยุทธศาสตร์การวิจัยดังกล่าวไปปฏิบัติ ว่าสามารถตอบโจทย์ความต้องการได้อย่างถูกต้องหรือไม่

๑๑.๓ การประเมินผลหลังดำเนินการวิจัย (Ex-Post Evaluation) ของงานวิจัยที่หน่วยงานดำเนินการวิจัยเสร็จสมบูรณ์แล้ว โดยเฉพาะการประเมินผลความคุ้มค่าของการวิจัย เพื่อประเมินผลผลิตและ/หรือผลลัพธ์ของการวิจัยโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และเป้าประสงค์/ตัวชี้วัดของยุทธศาสตร์การวิจัย